

Козленко Ярослава Василівна,
*методист Івано-Франківського обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті актуальних питань сучасності й становлення особистості; формування поваги до різних мов, культур, традицій, толерантного ставлення до всіх рас, народів, народностей і національностей; виховання любові до української мови і літератури як органічного складника світової культури, прагнення до збереження рідної мови, національних традицій і цінностей в умовах глобалізації – завдання вивчення літератури, зазначенні в навчальних програмах з української та зарубіжної літератури.

Реалізація культурологічної змістової лінії сприяє усвідомленню художньої літератури як важливого складника мистецтва; ознайомленню учнів із фундаментальними цінностями світової художньої культури; розкриттю особливостей творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті; висвітленню зв'язків літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей; розширенню ерудиції учнів, вихованню їхньої загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур та віросповідань.

Зазначена змістова лінія втілена у відповідній рубриці програми «Література і культура», що супроводжує кожний розділ та розкриває зв'язки літератури з іншими видами мистецтва, філософією, міфологією; подає інформацію про літературні музеї, визначні культурні явища різних країн і народів, утілення літературних творів у живописі, музиці, кіно тощо та ін. Зміст цієї рубрики має орієнтовний характер, учитель може на власний розсуд

використати запропонований культурологічний контекст, розширити його за рахунок іншого матеріалу.

У Концепції літературної освіти одним із визначальних принципів вивчення літератури є культурологічний, який забезпечує розширення кругозору учнів, визначення місця літератури серед інших видів мистецтва та в духовній культурі народу й людства. Тому доцільно літературний твір вивчати в контексті розвитку світової культури, оскільки література як мистецтво слова є важливою складовою духовної культури людства. До того ж важливо розглядати літературні твори в контексті загального світового культурного розвитку на певному етапі, у зв'язках із живописом, музикою, кіно та іншими видами мистецтва. Важливим для формування світогляду й загальної культури учнів є розгляд літературних творів не тільки як самостійних художніх текстів, але й у контексті вітчизняної і світової історії мистецтва, філософської думки, у взаємозв'язках з іншими текстами й мистецькими явищами.

Культурологічне вивчення літератури – це виявлення та врахування при вивченні творів художньої літератури типологічних подібностей, які одночасно або в різні періоди виникають у різних країнах, аналогічних або подібних суспільних умов, що знайшли відгук у творах різних видів мистецтва. Тому реалізувати культурологічний підхід можна шляхом наведення прикладів культурологічного змісту (традиції, обряди конкретної культури), а можна шляхом міжмистецьких зв'язків. Це вимагає від педагога відбору ефективних прийомів роботи на уроці; навичок роботи з творами різних видів мистецтва.

В основі культурологічного вивчення світової літератури лежить пошук діалогічного співвідношення між епохою – національною культурою – світоглядом письменника і українськими традиціями, цінностями, світоглядом учня-читача; формування комунікативної компетентності школярів. Культурологічний підхід ґрунтується на принципах:

- інтертекстуальності та полікультурності (єдності національного та загальнолюдського у творах літератури та інших видів мистецтв);
- поліхудожності (об'єктивно існуючих зв'язків між літературою та іншими видами мистецтв).

На основі нормативних документів визначаємо ключові завдання культурологічного вивчення світової літератури, а саме :

- формування етичних ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб здобувачів освіти – аксіологічна складова уроку;
- розвиток комунікативної компетенції учнів в умовах відкритого інформаційного спілкування;
- засвоєння школярами загальнолюдського досвіду, втіленого у мистецтві художнього слова (діалог загальнолюдського і особистісного – власного життєвого досвіду школяра);
- збагачення знань про світову культуру і світовий літературний процес (діалог культур);
- формування оціночної свідомості школяра (особистісні цінності, суспільні цінності, загальнолюдські цінності).

Реалізуємо їх через урок культурологічного аналізу, який передбачає вивчення літературного твору в контексті історії світової культури. Завдання вчителя – подати художній твір як явище людської культури на певному етапі її розвитку, розкрити тип художньої свідомості, втілений у ньому, показати зв'язок літератури з провідними філософськими ідеями доби, міфологією, іншими видами мистецтва.

Отже, культурологічний підхід до аналізу літератури як один із різновидів концептуального аналізу передбачає використання методів формування та інтерпретації художніх текстів у контексті певної концептуальної системи. Одним з основних завдань у вивченні літературного твору, зокрема в старших класах, є його аналіз у художньо-естетичній цілісності. Але крім цієї цілісності

існує ще й культурологічний контекст часу, епохи, періоду, коли з'явився твір, і його справжній і духовний смисл розкривається саме в цьому культурологічному контексті епохи. Так сьогодні зовсім інакше, з погляду сучасності сприймаємо шедеври української класичної літератури і замислюємося над вічними проблемами, які порушували письменники у своїх творах. Тому культурологічний контекст забезпечує пізнання справжньої глибини твору і є необхідною умовою повноцінної шкільної літературної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в серед. навч. закл. Київ: Ленвіт, 2000. 240 с.
2. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в серед. навч. закл. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
3. Покатілова О.О. Методика навчання старшокласників культурологічного аналізу на уроках світової літератури. *Освіта та педагогічна наука*. № 4 (159), 2013. С. 11–17. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9825/1/O_Pokatilova_EPS_4_IG_IPPO.pdf
4. Островська Г.О. Філософсько-художній синтез середньовічної культури у поемі «Божественна комедія» Данте, її алегоричний зміст (матеріали до вивчення творчості Данте). *Зарубіжна література в школах України*. 2011. №11. С. 34–37.
5. Сучасний урок світової літератури: діалогічний підхід. Навчально-методичні матеріали для учителя світової літератури / за заг. ред. Островської Г.О., Козленко Я.В. У 2-х ч. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. Ч. 2. 84 с.